

VÄRLDSSVÄLTEN

Av fil. lic. LEIF CARLSSON

EN DEL saker är så stora, att man har svårt att få syn på dem. Möjligan är jordens befolknings- och försörjningssituation just ett sådant problem. Hjälpa åt utvecklingsländerna är högsta mod för ögonblicket, men på ett egendomligt sätt kan man ändå stundom få intrycket att problemets desperata allvar inte riktigt uppfattas i den trots allt optimistiska debatten. Alltför ofta diskuterar man, som om det gällde att avvärja en katastrof som i värsta fall förutses inträffa någon gång i framtiden — om alltså FN eller andra goda krafter inte skulle hindra den. Verkligheten är en annan — försörjningskatastrofen är inte något som hotar om tjugo år, den är en daglig realitet *nu*, i en värld där den stora majoriteten av de tre miljarderna människor svälter, och där allt tyder på att läget inte förbättras, utan fastmer förvärras.

Outtröttlig i sitt angelägna ärendet att väcka oss till besinning över detta det allvarligaste av alla problem är professor *Georg Borgström*. I sin nya, på en gång eleganta och hårt aggressiva bok *Mat för miljarder* — en av de få där ordet lysande tycks vara på sin plats — utreder han skarpt och enträget både pro-

blemets verkliga karaktär och absurditeten i en mängd av de projekt eller fantasterier, till vilka man ofta tar sin tillflykt för att finna bot.

Problemet består inte, hävdar Borgström, i en risk för kommande överbefolkning, utan i att människan som biologisk företeelse redan nu vida överskridit gränserna för det rimliga. I sig själv olidlig, tillspetsas situationen dramatiskt av att mänskligheten, framförallt genom medicinska och hygieniska framsteg, tillväxer med en hastighet som många tydligen trots allt tjuv inte vill ta riktigt på allvar: med nuvarande takt uppnås siffran 5 miljarder redan i detta århundrade, år 2025 passeras numreraren 15 miljarder.

Nå, men har det inte trots allt i stort sett gått ganska bra hittills? Från de flesta områden rapporteras när allt kommer omkring stegring i jordbruksproduktionen, i USA utgör ju de enorma livsmedelsöverskotten ett dominerande politiskt problem, i Västeuropa tycks alla tröta om förmånen att få exportera ur bågmande lador och visthus?

Den största förtjänsten med Borgströms bok är kanske att den

spränger dessa livsfarliga illusioner. »Överskotten» spelar i jämförelse med de verkliga, på den internationella marknaden aldrig uppträdande behoven bland de hungrande massorna ingen nämnvärd roll. USA:s omskrivna lager uppgår när allt kommer omkring inte till mera än en och en halv årsförbrukning, och detta har hopsamlats under flera år.

Illusionen om produktionsstegringen är på sätt och vis kanske ännu farligare. För det första är det i och för sig diskutabelt om den verkligen, som ibland påstås, hållit jämna steg med befolkningstillväxten. Statistiken är så otillförlitlig, att det saknar mening att göra jämförelser på bråkdelar av procent när, som stundom sker. Men framförallt förbiser dessa glada bulletiner — och detta är en kärnpunkt i Borgströms resonemang — till vilket pris vinsterna uppnåtts. Genomgående har det skett genom en övergång till sådana produkter — majs, ris, »förädlade» sorter av de vanliga sädeslagen — som väl ger högre avkastning i kalorier räknat, men som åstadkommer detta antingen genom rovdrift med jordens näringsmedel eller, framförallt, genom en minskad äggvitehalt. Detta är det avgörande, det som Borgström träffande kallar »kalorisvindeln». Man kan tillfälligt ge sken av att lätta en försörjningskris genom ensidig inriktning på att producera kalorier: den jämförande näringsstatistiken rör

sig ju i regel med detta primitiva mått. Men människan är en gång för alla inte en motor, som endast behöver bränsle, utan en levande varelse, som framförallt behöver äggviteämnen, proteiner, för att bygga upp organismen. Och det är just äggvita som saknas. Framförallt därav undernäringen och bristsjukdomarna i de fattiga länderna. Nyodling i stor skala innebär i regel antingen skogsskövling, med vattenbrist och jorderosion som följd, eller upplöjning av betesmarker, vilka därefter inte längre kommer att producera kött eller mjölk — en sällsynt lyx i världshushållet —, alltså proteiner, utan växtföda, dvs. övervägande kalorier för människans direkta behov. I princip innebär en så åstadkommen produktionshöjning på längre sikt en försämring: ytterligare några millioner människor beredas tillfälle att existera, men på en ändå näringsfattigare kost än förut.

Emot praktiskt taget alla populära förslag till försörjningskrisens hävande är Borgström orubbligt pessimistisk.

Industrialisering? Den kan aldrig lösa ett problem, som till sin kärna är biologiskt. Industrivaror kan inte ersätta mat, det är den elementära sanningen. Dessutom måste man komma ihåg, att redan nu en mycket stor del av världens industri direkt eller indirekt är tagen i anspråk för livsmedelsförsörjningen. Industrin kan dock, när allt kommer omkring, inte

överskrida den fundamentala biologiska gränsen: den kan inte ge oss mat annat än genom att ytterst utnyttja just de biologiska resurser, som redan är över bristningsgränsen belastade.

Uppodling av öknarna? Projektet stupar bl. a. på möjligheten att skaffa vatten i tillräckliga mängder. Sanningen är ju att öknen är öken just på grund av vattenbrist, ofta framkallad av människan genom misshushållning med skog och jord, och detta faktum låter sig inte trollas bort. Att konstbevattna genom att borra brunnar kan för stunden, som t. ex. i Israel, ge spektakulära resultat, men i längden måste utarmningen av grundvattentillgångarna ovillkorligen medföra ett bakslag: Californiens apelsinodlingar har redan börjat spolieras av det inträngande havsvattnet.

Nå, men avsaltning av havsvattnet då? Förslagets framställare torde aldrig ha gjort klart för sig vilka enorma industrianläggningar det skulle kräva, eller vilket gigantiskt energi- och organisationsproblem det skulle innebära att transportera ut vattnet över nämnvärt stora arealer.

Havets egna resurser? De erbjuder praktiskt sett inte tillnärmelsevis så stora nytillskott av livsmedel som man ofta antyder. Redan nu är havet avgörande för många länders existens — inte endast Island, utan också Kina, Japan och Sovjetunionen bygger redan nu sin ägg-

viteförsörjning till väsentlig del på fiske och valfångst. Många vatten är redan utfiskade, fiskeflottorna söker sig allt längre »hemifrån» i sin livsnödvändiga proteinjakt. Japan spelar en viktig roll i medelhavs fisket, Sovjetunionen i Sydatlanten! Plankton? Det är just plankton som människan redan indirekt genom fiskar och valar tillgodogör sig — valarna hotas för övrigt av utrotning, en viktig proteinkälla som förintas genom vettlös överexploatering.

Emigration? En chimär: Latinamerika, som angetts som framtidslandet, är redan ett av de värsta svältområdena — med en väldig befolkningstillväxt immigranternas hjälp förutan. Om det »tomma» Australien tredubblade sin befolkning genom invandring, skulle det ändå endast motsvara mindre än ett halvårs globala befolkningstillväxt. Sanningen är, att det i stort sett inte finns några »nya» länder av tillnärmelsevis den storlek, som behövs för att ta emot ett befolkningstillskott, som överstiger en halv miljard på ett årtionde.

Det avgörande felet med alla de välmenande fantasierna om att det hela på något sätt skall reda upp sig, att man skall hitta på det ena eller det andra, att tekniken skall hjälpa oss e. dyl., är att de saknar verkligt hänsynstagande till tidsfaktorn. Vad hjälper det, om någon genial uppfinning mot förmodan skulle komma fram, som möjliggjorde en fördubbling av livsme-

delsproduktionen om tjugo år? En fördubbling skulle behövas ögonblickligen, för att råda bot på den nu rådande undernäringen och svälten. Om tjugo år fordras snarare en tredubbling — den utlovade hundra procentiga stegringen skulle alltså inte kunna förhindra att läget skulle vara vida värre än nu.

Det är hög tid att detta fullkomligt avgörande förhållande blir accepterat. Det finns för mänskligheten inte någon väg framåt — enligt nuvarande metoder. En desperat produktionsstegring, som endast skulle innebära en ytterligare

intensifierad rovdrift med oersättliga resurser av jord, vatten eller djur, kan endast ytterligare förvärra situationen. En industrialisering av uländerna kan i och för sig givetvis inte lösa livsmedelskrisen, väl däremot i många fall skärpa den, genom en våldsamt stegrad vattenförstöring en sällan observerad risk. Det finns, för att använda Georg Borgströms egna ord, endast en väg, vägen tillbaka — tillbaka till biologisk balans.

Georg Borgström: *Mat för miljarderna*. LT:s förlag. 23: —, inb. 27: —.